

Anmeldelser

Heine Andersen, *Rationalitet, velfærd & retfærdighed. Belyst ud fra nyere samfundsvidenskabelige teorier*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1988, 188 s., kr. 198,00.

Rationalitet, velfærd og retfærdighed handler om tre nøglebegreber i samfundstænkningen, i den almindelige politiske debat såvel som i samfundsvidenskabernes. Der er udbredte forestillinger om, at samfundsforholdene kan påvirkes og indrettes rationelt til gavn for velfærden. Og at velfærden bør og kan være retfærdigt fordelt. Bogen belyser de tre begreber, hver for sig og i deres indbyrdes sammenhæng, med vægten lagt på den måde, hvorpå de forekommer i nyere økonomiske og sociologiske teorier.

Bogen indgår i en serie fra Nyt Nordisk Forlag, der hedder formidling af forskning, redigeret af Søren Kjörup og Stig Andur Pedersen. I serien er udkommet endnu en bog. Nærværende anmelder kender intet til nævnte serie, men at dømme ud fra Heine Andersens bog tegner det godt. Måske får vi her en længe savnet afløser for det hedengangne Berlingske Leksikon Bibliotek.

Bogen er således af formidlende karakter. Og den formidler godt, om end nok ikke til den helt forudsætningsløse læser. Der diskuteres teorier af undertiden endog særdeles svært tilgængelig art, og de bliver aldrig hver mands eje. Men ejerskabet kan udvides betragteligt, ikke mindst til studenter, der står for at skulle orientere sig i den allernyeste samfundsteori.

Bogen trækker kort de tre begrebers teoriehistoriske rødder op, men ellers er hovedvægten lagt på nyere samfundsteorier. Ikke teorier af enhver art, men økonomiske og sociologiske teorier. Det kan måske irritere folk, der er nærtagne på egne fags vegne, at oplagte muligheder for at diskutere eksempelvis politologiske teorier forbigås. Men Andersens strategi er velvalgt: Han ønsker at drøfte de tre begreber i forhold til samfundsvidenskabernes to ekstrem-positioner: Den individualistiske tilgang til studiet af samfundet, »idealtypisk« repræsenteret ved den økonomiske videnskab, og den kollektivistiske, repræsenteret ved den funktionalistiske sociologi. Strategien er velvalgt, fordi den netop sætter tingene på spidsen. Og det er ikke mindst en fordel i introducerende gengivelser og kritik af kompliceret teori. Det samme gjorde også Brian Barry, da han i sin fortsat læseværdige klassiker *Sociologists, Economists & Democracy* behandlede samme emne. Med Andersens bog får vi nu dels en dansk belysning af emnet, dels ført debatten op til nutiden, og der er faktisk sket en del, siden Barry skrev sin bog i 1972.

Den individualistiske tilgang, hvis grundlæggende antagelse er, at individet handler på basis af en egocentrisk rationel kalkyle, er i centrum i kapitlerne to og tre. Tilgangens teoriehistoriske rødder trækkes klart op, og det vises, hvordan den i 1960'ernes samfundsvidenskab blev overført til at analysere andre samfundsfænomener end de økonomiske, for eksempel i Anthony Downs' *An Economic The-*

Anmeldelser

Heine Andersen, *Rationalitet, velfærd & retfærdighed. Belyst ud fra nyere samfundsvidenskabelige teorier*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1988, 188 s., kr. 198,00.

Rationalitet, velfærd og retfærdighed handler om tre nøglebegreber i samfundstænkningen, i den almindelige politiske debat såvel som i samfundsvidenskabernes. Der er udbredte forestillinger om, at samfundsforholdene kan påvirkes og indrettes rationelt til gavn for velfærden. Og at velfærden bør og kan være retfærdigt fordelt. Bogen belyser de tre begreber, hver for sig og i deres indbyrdes sammenhæng, med vægten lagt på den måde, hvorpå de forekommer i nyere økonomiske og sociologiske teorier.

Bogen indgår i en serie fra Nyt Nordisk Forlag, der hedder formidling af forskning, redigeret af Søren Kjærup og Stig Andur Pedersen. I serien er udkommet endnu en bog. Nærværende anmelder kender intet til nævnte serie, men at dømme ud fra Heine Andersens bog tegner det godt. Måske får vi her en længe savnet afløser for det hedengangne Berlingske Leksikon Bibliotek.

Bogen er således af formidlende karakter. Og den formidler godt, om end nok ikke til den helt forudsætningsløse læser. Der diskuteres teorier af undertiden endog særdeles svært tilgængelig art, og de bliver aldrig hver mands eje. Men ejerskabet kan udvides betragteligt, ikke mindst til studenter, der står for at skulle orientere sig i den allernyeste samfundsteori.

Bogen trækker kort de tre begrebers teoriehistoriske rødder op, men ellers er hovedvægten lagt på nyere samfundsteorier. Ikke teorier af enhver art, men økonomiske og sociologiske teorier. Det kan måske irritere folk, der er nærtagne på egne fags vegne, at oplagte muligheder for at diskutere eksempelvis politologiske teorier forbigås. Men Andersens strategi er velvalgt: Han ønsker at drøfte de tre begreber i forhold til samfundsvidenskabernes to ekstrem-positioner: Den individualistiske tilgang til studiet af samfundet, »idealtypisk« repræsenteret ved den økonomiske videnskab, og den kollektivistiske, repræsenteret ved den funktionalistiske sociologi. Strategien er velvalgt, fordi den netop sætter tingene på spidsen. Og det er ikke mindst en fordel i introducerende gengivelser og kritik af kompliceret teori. Det samme gjorde også Brian Barry, da han i sin fortsat læseværdige klassiker *Sociologists, Economists & Democracy* behandlede samme emne. Med Andersens bog får vi nu dels en dansk belysning af emnet, dels ført debatten op til nutiden, og der er faktisk sket en del, siden Barry skrev sin bog i 1972.

Den individualistiske tilgang, hvis grundlæggende antagelse er, at individet handler på basis af en egocentrisk rationel kalkyle, er i centrum i kapitlerne to og tre. Tilgangens teoriehistoriske rødder trækkes klart op, og det vises, hvordan den i 1960'ernes samfundsvidenskab blev overført til at analysere andre samfundsfænomener end de økonomiske, for eksempel i Anthony Downs' *An Economic The-*

ory of Democracy og Mancur Olsons *The Logic of Collective Action*. Teorier præsenteres og det vises, hvilke teoretiske modsigelser der har ført til revision af teorierne. Det er tydeligvis gennem *sociologen* Heine Andersens briller, de pågældende teorier læses: Det har med de yderligtgående individualistiske begreber været vanskeligt at forklare, hvordan og hvorfor samfundet i det hele taget hænger sammen. Mere specifikt: Hvordan den egennyttorienterede kalkyle skulle føre frem til samfundsmæssig velfærd. Efter 2. verdenskrig er mange sådanne teoretiske inkonsistenser forsøgt løst gennem spilteorien. En af bogens store kvaliteter ligger i en meget pædagogisk fremstilling af spilteoretiske problemstillinger og den kritik, der har været fremført herimod. Dog må det bemærkes, at det for den uindviede ved afsluttet læsning af Andersens kritik af den individualistiske funderede position i samfundsvidenskaberne vel kan forekomme underligt, at Nobel-fonden nogensinde har kunnet komme på at uddele priser i økonomi!

I kapitel fire behandles den modsatte tilgang, hvor det egocentriske rationalitets- og nyttebegreb er totalt udskiftet med kollektivistiske begreber. I den funktionalistiske samfundsteori tages der udgangspunkt i samfundet som en helhed. Den samfundsmæssige velfærd bliver så et spørgsmål om, hvor godt og effektivt de forskellige dele af samfundet passer sammen, og hver især bidrager til helhedens beståen eller udvikling. Igen trækkes de teoriehistoriske rødder i sociologien op, men fokus er sat på funktionalismens glansperiode i amerikansk sociologi i de første par årtier efter 2. verdenskrig. Teoretiske inkonsistenser påpeges, her især problemet med at komme fra det kollektive til det individuelle.

Hvor det i de forrige kapitler har været rationalitet og velfærd, der har stået i centrum, er det i kapitel fem retfærdigheden, der gør det. Udgangspunktet tages i den klassiske marxisme, men ellers er det de i dansk sammenhæng forholdsvis ukendte marxister, G.A. Cohen og John Roemer, der drøftes sammen med den amerikanske filosof John Rawls. Igen slår Andersen skapt ned på det teoretiske dilemma, disse tænkere står i, når de fra deres diametralt modsatte tilgange forsøger at forbinde det individuelle med det kollektive i deres retfærdighedsbegreb.

I bogens afsluttende kapitel præsenteres et af de senere års mest interessante og markante forsøg på at overvinde det omtalte dilemma, nemlig Jürgen Habermas' teori om kommunikativ handlen. Der er vel få herhjemme, der har beskæftiget sig så indgående med Habermas, og som formår at fremstille hans undertiden noget snørklede tankegange så kompetent og pædagogisk klart som Heine Andersen. Derfor er det også skuffende, at den kritiske distance til stoffet tilsyneladende svigter Andersen i dette kapitel. Der er ikke ét kritisk komma til at problematisere den Habermas'ske tankeverden. Habermas' forsøg på at overvinde dilemmaet gennem et udvidet rationalitetsbegreb er ingenlunde uomtvistet, snarere tværtom. Det er synd for både Habermas og læseren, at denne kritik ikke behandles i bogen.

Det skal dog ikke forrykke det gennemgående indtryk, at bogen er forskningsformidling af allerbedste slags. Et godt køb, en oplagt gave.

Erik Albæk
Institut for Statskundskab